

ינואר

2011

תוכנית לצעירים בסיכון במרכזי צעירים

דו"ח מסכם

מוגש ל:

UJA Federation of New York

ד"ר יעקב אזרחי
מר אילן רוזינר
גב' ברקת הנלה-אהרוני
גב' לירון לוין

תקציר מנהלים

מטרת המחקר הינה לבדוק את היעילות הכללית של תוכנית "בשבילי" ולאמוד עד כמה היא הצליחה בהשגת מטרותיה.

ממצאי המחקר מתבססים על ראיונות עם מנהלי המרכזים ורכזות התוכנית בשלושת המרכזים שהשתתפו בפרויקט, ניתוח חומר כתוב רלוונטי וניתוח כמה מאות של שאלוני הערכה שמילאו רכזות התוכנית ורכזות נוספות רלוונטיות על המשתתפים בתוכנית.

סה"כ הגענו ל- 366 שאלונים: 160 מחדרה, 124 מרחובות ו- 82 מירושלים.

בהצעת המחקר תכננו לאסוף נתונים מהצעירים עצמם. לאכזבתנו לא הצלחנו לאסוף מספיק שאלונים שיאפשרו ניתוח שיטתי של תפיסת הצעירים את התוכנית.

אי ההצלחה לאסוף נתונים מהצעירים נבעה מ:

- חוסר היענות מצד הצעירים
- גם כאשר נוצר שיתוף פעולה, קיבלנו תשובות שטחיות ללא מספיק מידע רלוונטי.

לצורך השלמת כתיבת הדו"ח בצענו שיחה קבוצתית עם מספר צעירים בכל אחד מהמרכזים (סה"כ 14 צעירים). הדיון הקבוצתי נתן לנו מידע איכותני ותובנות חשובות לגבי מגוון הדרכים בהן הפיקו הצעירים תועלת מהתוכנית. בנוסף, ראינו 5 בעלי תפקידים הרלוונטיים לתוכנית מחדרה, רחובות וירושלים, כדי לקבל את זווית הראייה שלהם על התוכנית.

האם התוכנית בשבילי נחוצה?

הספרות המקצועית (ביטוח לאומי 2010, קטן 2009) מצביעה על כך כי בד"כ חסרים פתרונות מספקים לצעירים בסיכון (בגילאי 18-35). התוכניות הקיימות מגיעות רק לחלק קטן של הצעירים ולא קיימת מסגרת אשר תאגד בצורה אינטגרטיבית את המאמצים הנעשים בתחום.

בראיון שבצענו עם מנהלת היחידה לצעירים וצעירות במשרד הרווחה התקבלה תמונה דומה. המנהלת הדגישה את החשיבות של מתן שירותים לצעירים בסיכון ללא הסטיגמה המלווה את שירותי הרווחה.

בראיונות שבצענו עם בעלי תפקידים רלוונטיים לתוכנית ברשויות המקומיות הודגש:

- "בשבילי" נותנת מענה לקבוצה שפחות מתייחסים אליה בתוכניות ובמשאבים
- התוכנית מסייעת לצעירים הנמצאים בשלב חיים חשוב בו מתקבלות החלטות משמעותיות בתחומי תעסוקה ולימודים

נראה אפוא כי תוכנית "בשבילי" עונה על צורך אמיתי.

הטמעת התוכנית

- תוכנית "בשבילי" מגיעה לקהלי היעד שלה בכל המרכזים
- כ- 40% מהצעירים מופנים לתוכנית דרך גורמי רווחה וגופים שונים הפועלים בנושא צעירים בסיכון בעיר/שכונה. התוכנית בשלב זה מוכרת אפוא לבעלי תפקידים רלוונטיים ביישוב. שני גורמים אלו להפניות בולטים יחסית בירושלים.
- כ- 35% מגיעים לתוכנית דרך המלצות חברים ופניה יזומה של הצעיר לתוכנית. נראה כי התוכנית הפכה למוכרת בקרב אוכלוסיית היעד שלה (בירושלים אחוז נמוך יחסית מגיע לתוכנית בשיטה זו).
- בחדרה וברחובות המרכזים הגיעו או קרובים להגיע למכסה של 150 צעירים. לעומת זאת, בירושלים רק 82 צעירים בסיכון השתלבו בתוכנית.
- במסגרת תוכנית "בשבילי" מתבצעות פעילויות ותוכניות בתחומי הליבה השונים.
- בחדרה וברחובות מתקיימות תוכניות משמעותיות של הכשרה מקצועית (כולל תעודות מקצועיות מוכרות), בשילוב עם פעילויות העצמה בתחום. בחדרה מתבצעת תוכנית משמעותית גם בתחום כישורי החיים (שירות לאומי לצעירים וצעירות). בירושלים אין תוכניות בולטות מסוג זה.
- חשוב לציין כי קרוב ל- 80% מהמשתתפים בתוכניות הללו סיימו או עומדים לסיים את ההכשרה.
- מחקר ההערכה של הפיילוט מצביע על מספר השלכות:
 - העשרה וגיוון השירותים הניתנים ע"י "בשבילי", הן באופן כללי והן בירושלים באופן ספציפי (מדובר בהכשרות מקצועיות, תוכניות העצמה של כישורי חיים וכד').
 - חשוב לבחון האם להרחיב את תוכנית "בשבילי" מעבר לשכונת תלפיות מזרח בה היא מבוצעת כיום.

האם התוכנית הצליחה?

- כדי למדוד את ההצלחה של צעירים בסיכון בתוכנית שילבנו נתונים אובייקטיביים (התחיל ללמוד, התחיל עבודה חדשה וכו') עם נתונים סובייקטיביים (שיפור בדימוי עצמי, הגדלת מוטיבציה לשינוי וכד').
- 15% מהמשתתפים הצליחו מאוד בתוכנית (התחילו לימודים אקדמאיים או לא אקדמאיים, מצאו עבודה וכד').
 - 21% הצליחו בתוכנית (השתתפו בתוכנית משמעותית בתחום תעסוקה או בתחום כישורי חיים)
 - 28% הגיעו לרמה בינונית-גבוהה של הצלחה (כלים להכוונה והעצמה בתחום תעסוקה ולימודים).

- ל- 16% רמה בינונית של הצלחה
 - ל- 20% מהצעירים היתה רמה נמוכה או נמוכה מאוד של הצלחה (נשירה מהתוכנית, אין ניצול הזדמנויות שהוצעו להם וכד').
- נראה אפוא כי 64% מהמשתתפים הצליחו בתוכנית "בשבילי", לעומת כ- 20% שמאוד לא הצליחו.
- יש קושי להשוות תוצאות אלו לתוכניות אחרות בישראל כדי לקבוע האם "בשבילי" הצליחה או לא. הקושי נובע מהשוני הרבה הקיים בין התוכניות.
- אחת התוכניות הנקראת "Youth Build" נמצאת כיום בשלב הפיילוט שלה (כמו "בשבילי"). התוכנית מציעה שילוב של לימודים, תעסוקה, סיוע בלימודים ויעוץ אישי.
- ע"פ הדיווח של ביטוח לאומי (2010), 58% מהצעירים שהשתתפו בפיילוט של התוכנית הזו סיימו אותה בהצלחה. נראה כי נתוני "בשבילי" מבטאים הצלחה גבוהה יותר.
- בשיחות הקבוצתיות עם הצעירים דווח על תועלת בשני היבטים עיקריים: הפחתת בלבול ומתן כיוון וחיבור לתוכניות משמעותיות.

הטמעה של תוכנית "בשבילי" במרכזי הצעירים

- בכל המרכזים, בעלי תפקידים רלוונטיים קיבלו יעוץ והדרכה והתאימו עצמם לעבודה עם צעירים בסיכון.
- בתחילת התוכנית היו חששות כי "בשבילי" תשפיע על תדמית המרכז לשלילה. במציאות חששות אלו התבדו.

הטמעה של תוכנית "בשבילי" ברמה הארצית

- נוצרו שיתופי פעולה עם משרד הרווחה. משרד הרווחה בתהליך של שילוב שני מרכזי צעירים נוספים בתוכנית לצעירים בסיכון.
- מנהלת המחלקה לצעירים במשרד הרווחה הדגישה בראיון איתה, את הערך המוסף של תוכנית "בשבילי". לדבריה יש חשיבות למתן שירותים ללא הסטיגמה המלווה את שירותי הרווחה. בנוסף הודגשה החשיבות של שיתופי הפעולה כדרך לפיתוח מענים חדשים לצרכי הצעירים.
- מתקיים דיאלוג מקצועי בין התוכנית לבין גופים נוספים העוסקים בצעירים בסיכון, כגון "בת עמי" ו-"אחרי".

השלכות ממצאי המחקר לאור הספרות המקצועית

• כוללניות התוכניות במסגרת "בשבילי"

- התוכניות המופעלות במסגרת "בשבילי" שונות זו מזו ברמת הכוללניות שלהן. חלק מהפעילויות הינן קצרות מועד ועוסקות במתן מענה למספר מצומצם של צרכים בתחום ליבה אחד. בספרות המקצועית מאפיין זה הינו אחד מגורמי אי הצלחה של תוכניות.
- יש לבחון האם תוכניות אלו מניבות הצלחות רק בטווח הקצר והאם יש לגבות אותן דרך הרחבת המענים.
- יש לבחון כיצד לנצל את העובדה כי למרכז הצעירים קיימת כבר תשתית רחבה של שירותים. שילוב הצעירים בסיכון גם בשירותים הקיימים ייתן יתרון נוסף לתוכנית.

• הגדרת יעדים ותוכנית עבודה אישית

ישנה חשיבות להתייחסות פרטנית לצעירים, בין השאר ע"י בניית תוכנית עבודה אישית להשגת היעדים שהוגדרו לצעיר. תוכנית העבודה צריכה להיות כלי עבודה עבור הרכזת לצורך הכוונת התקדמות הצעיר (לפי שלבים ולוח זמנים) ולמעקב אחרי אתגרים וקשיים העולים במהלך מימוש התוכנית. חשוב לבחון את המקרים בהם לא הוצבו יעדים בתוכנית "בשבילי" ועד כמה אכן היעדים שהוצבו משמשים ככלי עבודה לרכזת.

• מעקב – ליווי ותמיכה של הצעירים לאורך זמן

אחד מגורמי ההצלחה של תוכניות הינו ליווי ותמיכה של הצעירים לאורך זמן. מאפייני הצעירים מחייבים את המשך התמיכה גם במקרים של הצלחה (מציאת עבודה, סיום הכשרה מקצועית משמעותית וכד'). חשיבות המעקב באה לידי ביטוי גם בראיונות שבצענו עם בעלי תפקידים ברשות המקומית הקשורים לתוכנית.

להערכתנו חלק מהצעירים ברמות שונות של הצלחה עשויים להפיק תועלת נוספת במתן מענה לצרכים חדשים או לצרכים קודמים שקיבלו מענה חלקי. מעקב כזה כרוך בהתקשרות טלפונית לבוגרי התוכנית, זיהוי הצרכים שלהם וניסיון לתת עליהם מענה. המעקב יאפשר בנוסף לבחון את השלכות התוכנית ותרומתה לאורך זמן.

באופן טבעי כאשר נוצרו קשר ואמון עם הצעירים יהיה קל יותר לבצע את המעקב. להערכתנו, חשוב כי חלק ממכסת הצעירים המוגדרת לכל מרכז ומרכז תוקדש לסיוע ותמיכה ומתן מענים לקבוצת הבוגרים.

- שיתוף פעולה עם גורמים בקהילה

יש חשיבות ליצור שיתופי פעולה עם גופים שונים ברשות המקומית הפועלים מול צעירים בסיכון. שיתופי הפעולה יאפשרו לקבוע מדיניות אחידה בנושא ונוהלי עבודה משותפים. בנוסף תיווצר היכרות הדדית של כל הגופים עם התוכניות של כל אחד מהם. שת"פ יאפשר גם מיפוי צרכים שלא מקבלים מענה, הפניות הדדיות של צעירים, הנגשת שירותים יעילה יותר, הפניות של צעירים לתוכניות רלוונטיות, שיתופי פעולה ועוד.

יש חשיבות ליצירת שיתופי פעולה גם עם המגזר העסקי כדי לקדם הכשרות מקצועיות והשמות במקומות עבודה. מנהלת האגף לצעירים וצעירות במשרד הרווחה הדגישה בראיון שערכנו איתה את חשיבות העבודה המערכתית. החשיבות נובעת בין השאר מהצורך בפיתוח מענים שטרם קיימים לצורכי הצעירים.

בהיבט זה בחדרה ניתן דגש רב להיבט הקהילתי.

- העצמת הצעירים באמצעות פעילות התנדבותית בקהילה.

פעילות התנדבותית הינה רבת תועלת לצעירים בסיכון. עם זאת, רק מספר מועט של תוכניות או פעילויות התקיימו בנושא במסגרת "בשבילי". יש לבחון את הצורך בפעולות התנדבותיות כדרך להעצמה של הצעירים (או חלקם).

- פיתוח תורת הפעלה למיסוד התוכנית

לאור הפילוט והספרות המקצועית, יש לכתוב את תורת הפעלה של תוכנית "בשבילי". תורת הפעלה צריכה לכלול גישות להפעלת התוכנית, כלים מתאימים, אסטרטגיות פעולה וכד'. זוהי דרך לשמר את ההצלחה, להפיק לקחים ולמסד את התוכנית.

- הכשרה וחיוזוק הצוותים הקיימים

היקף עבודת הרכזת (ברמת הפרט, הקבוצה והקהילה) יוצרת עומס יתר.

יש לבחון מספר כיווני פתרון:

- יצירת מענים נוספים ברשות לצעירים בסיכון
- בחינה מחדש של מכסות הצעירים עבור כל מרכז.
- הגדלת מכסת השעות של הרכזת
- הפעלת כוח עזר לסיוע לרכזת.

במסגרת תוכנית ההדרכה של הרכזות יש לתת דגש על:

- נושאים כגון טיפול קצר מועד, עבודה קהילתית וכד'
- חשוב לתת הדרכה שוטפת לרכזות האחרות במרכז הצעירים העובדות מול הצעירים בסיכון.

• שיתופי פעולה ברמה הארצית

משרד הרווחה וגוינט ישראל נמצאים בתהליכי פיתוח של תוכניות שונות העוסקות בצעירים בסיכון. חשוב לתת עדיפות למרכזי הצעירים בהם הופעלה תוכנית "בשבילי", בהשתתפות בפיילוט של התוכניות שבפיתוח. מרכזי צעירים אלו רכשו ניסיון בעבודה עם צעירים בסיכון, ניסיון שיסייע להם בהפעלת התוכניות הנוספות.

• המלצות למחקרים נוספים בעתיד

- לתת דגש להערכה מעצבת בנוסף על הערכה מסכמת
- שני מרכזים חדשים הצטרפו לתוכנית בשבילי (דרך משרד הרווחה). יש לכלול מרכזים אלו באיסוף נתונים שיטתי.
- לבחון כיצד הידע שנרכש במחקר יוכל לשמש להערכת תוכנית "בת עמי" לה מאפיינים דומים לתוכנית "בשבילי".
- לאיסוף נתונים מהצעירים עצמם (במהלך התוכנית ואחרי סיומה). ניתן לבצע זאת דרך קבוצות מיקוד או דרך סקר טלפוני בקרב בוגרי התוכנית (או נושרים ממנה).
- לבחון במחקר עומק מה מבחין בין מקרים של הצלחה גבוהה למקרים של אי הצלחה (נשירה או ניצול הזדמנויות וכו'), ע"מ להפיק לקחים להמשך הפעלת התוכנית.

חשוב לציין שתוכנית "בשבילי" נמצאת עכשיו לקראת סיום שלב הפיילוט. פיילוט בהגדרה הינו מכשיר להפקת לקחים מהניסיון שנצבר, הן של הצלחות והן של חוסר הצלחות.

1. רקע

התוכנית "בשבילי" בתמיכת פדרציית ניו יורק פועלת קרוב לשנה, כאשר קדמו לשנה זו 6 חודשים של הכנות והתארגנות. התוכנית מיועדת לצעירים בסיכון ומופעלת בשלושה מרכזי צעירים – חדרה, רחובות וירושלים. במסמך שלפנינו מוצגת תמונת מצב של הפרויקט עד כה, ואת השלכות הממצאים להמשך הפרויקט.

2. מטרת המחקר

1. המחקר אמור לענות על 4 שאלות מרכזיות:
 - א. כיצד מגיעים הצעירים לתוכנית?
 - ב. האם הצעירים המשתתפים בתוכנית מתאימים לאוכלוסיית היעד של הפרויקט?
 - ג. מהם השירותים שצורכים הצעירים בתוכנית?
 - ד. עד כמה הפרויקט הצליח ברמת הצעירים וברמת התוכנית?
2. ממצאי המחקר יאפשרו לנו לגזור המלצות להמשך הפרויקט

3. שיטה

- ראיינו את מנהלי מרכזי הצעירים שבתוכנית ואת רכזות התוכנית. בנוסף, ראיינו את מנהלת האגף לצעירים במשרד הרווחה.
- ניתחנו חומר כתוב רלוונטי
- העברנו שאלוני הערכה לגבי המשתתפים בתוכנית. השאלונים מולאו ע"י רכזות "בשבילי" או רכזות רלוונטיות אחרות במרכז הצעירים. להלן היקף השאלונים במרכזים השונים עליהם מבוססים הממצאים הכמותיים:

לוח מס' 1: היקף השאלונים במחקר

סה"כ	ירושלים	רחובות	חדרה
366	82	124	160

- בחדרה לא מולאו שאלונים על כ- 20 צעירים הנמצאים בתהליכי "חיזור", ברחובות על 6 ובירושלים על אחד. הסיבה לאי מילוי השאלונים הינה כי בשלב זה לא קיים המידע הנדרש בשאלון על אותם צעירים. סה"כ צעירים בתוכנית, נכון לסוף נובמבר 2011 עומד על 393 איש.

- בהצעת המחקר תכננו לאסוף נתונים מהצעירים עצמם. לאכזבתנו לא הצלחנו לאסוף מספיק שאלונים שיאפשרו ניתוח שיטתי של תפיסת הצעירים את התוכנית.
- אי ההצלחה לאסוף נתונים מהצעירים נבעה מ:
 - חוסר היענות מצד הצעירים
 - גם כאשר נוצר שיתוף פעולה, קיבלנו תשובות שטחיות ללא מספיק מידע רלוונטי.
- כתוצאה מכך הממצאים מבוססים בעיקר על השאלונים שמולאו על הצעירים ע"י רכזות התוכנית. היות והרכזות מעורבות בתוכנית, ההערכה שלהם את הצעירים עלולה להיות מוטה (מבלי כוונה). לכן, בעת מדידת הצלחת התוכנית שילבנו מדדים אובייקטיביים על הצעירים (התחלת לימודים, מציאת עבודה, וכו'), עם הערכה סובייקטיבית (שיפור הדימוי העצמי, הגדלת מוטיבציה לשינוי וכד'). להערכתנו שילוב זה מאפשר לקבל הערכה תקפה של הצלחת התוכנית.
- לצורך השלמת כתיבת הדו"ח בצענו שיחה קבוצתית עם מספר צעירים בכל אחד מהמרכזים (סה"כ 14 צעירים). הדיון הקבוצתי נתן לנו מידע איכותני ותובנות חשובות לגבי מגוון הדרכים בהן הפיקו הצעירים תועלת מהתוכנית. בנוסף, ראינו 5 בעלי תפקידים הרלוונטיים לתוכנית מחדרה, רחובות וירושלים, כדי לקבל את זווית הראייה שלהם על התוכנית.

4. עיקרי הממצאים

4.1. כיצד מגיעים הצעירים לתוכנית?

- בחנו על פי דיווחי רכזות התוכנית כיצד הגיע הצעיר לתוכנית. להלן הנתונים בנושא:

לוח מס' 2: כיצד הגיעו הצעירים לתוכנית

(באחוזים)

סה"כ	ירושלים	רחובות	חדרה	
21.5	31.3	11.2	23.5	הפנייה של אגף הרווחה/ האגף לשירותים חברתיים
19.7	40.0	12.2	14.1	באמצעות גורמים שונים הפועלים בישוב (על"ם, זינוק בעלייה, קידום נוער וכו').
19.4	5.0	16.3	29.5	בשיטת "חבר מביא חבר"
8.2	10.0	10.2	6.0	איתור ע"י רכזת התוכנית (Reaching out, איתור ע"פ רשימות)
15.8	7.5	18.4	18.8	פנייה יזומה של הצעיר/ה
9.1	1.3	24.5	3.4	הפניה של רכזת במרכז הצעירים
5.5	5.0	7.2	4.7	פרסום
327	80	98	149	מספר הצעירים

- מהלוח עולים הממצאים הבאים:

- כ- 40% מהצעירים מופנים לתוכנית דרך גורמי רווחה וגופים שונים הפועלים בנושא צעירים בסיכון בעיר/שכונה. התוכנית בשלב זה מוכרת אפוא לבעלי תפקידים רלוונטיים ביישוב. שני גורמים אלו להפניות בולטים יחסית בירושלים.
- כ- 35% מגיעים לתוכנית דרך המלצות חברים ופניה יזומה של הצעיר לתוכנית. נראה כי התוכנית הפכה למוכרת בקרב אוכלוסיית היעד שלה (בירושלים אחוז נמוך יחסית מגיע לתוכנית בשיטה זו).
- חשוב לציין כי הגורמים לפניית הצעיר לתוכנית אינם מוציאים זה את זה. לדוגמה, הפניה של גורמי רווחה נעשית בד"כ ע"י העברת רשימות לרכזת המבצעת מצידה פעילות Reaching out. כלומר, רתימת צעירים לתוכנית של הרכזת גבוהה יותר מהאחוזים המצוינים בלוח. דוגמה נוספת: פרסום בעיתונות המקומית גורם בעצם לפניה יזומה של הצעיר.

- לסיכום

בשלב זה התוכנית כנראה מוכרת הן בקרב בעלי תפקידים בישוב והן בקרב הצעירים. כתוצאה מכך גורמים אלו מהווים מקורות להפניה או לפנייה לתוכנית.

4.2. האם הצעירים בתוכנית מתאימים לאוכלוסיית היעד של התוכנית?

- בחנו בשאלה פתוחה מדוע הצעיר מתאים לאוכלוסיית היעד של צעירים בסיכון. בתשובה ניתן היה לציין יותר מגורם סיכון אחד כך שהאחוזים אינם מסתכמים ל-100%.

לוח מס' 3: גורמי סיכון של הצעירים בתוכנית

(הנתונים באחוזים)

	חדרה	רחובות	ירושלים	סה"כ
משפחה רב בעייתית, מוכרת ברווחה	28	33	40	32
חסר עורף משפחתי וסביבה חברתית תומכת	21	33	21	25
מצב כלכלי קשה של הצעיר	22	14	31	21
פוטנציאל תעסוקתי נמוך וקשיים בתחום	57	35	54	49
פוטנציאל השכלתי נמוך וקשיים בתחום	42	54	31	44
נשר/לא שירת בצבא או בשירות לאומי/פטור משירות	24	13	28	21
עבריינות	10	5	23	11
בוגר פנימייה/מסגרות חוץ ביתיות/מסגרות לנוער בסיכון	9	7	20	11
בעיות רגשיות/אישיות, מאפיינים אישיים מקשים	59	30	63	50
גר אצל ההורים (מתח, מפרנס את ההורים)	12	2	20	11
מצב משפחתי מיוחד (משפחה חד הורית, גרוש וכו')	21	6	33	18
מוכר/מטופל ברווחה	13	3	19	11
מספר הצעירים	160	124	80	364

- מהלוח עולים הממצאים הבאים:

- מעבר למרכזים גורמי הסיכון הבולטים יותר הינם מאפיינים אישיים מקשים של הפרט וקשיים למימוש הפוטנציאל בתחום התעסוקה והלימודים.
- בממוצע אופיין כל צעיר ב- 2-3 גורמי סיכון.

- בחנו מהי רמת הסיכון בה נמצאים הצעירים בכניסה לתוכנית ומהי הסבירות של מימוש הפוטנציאל שלהם בתחום התעסוקה והלימודים (סולם התשובות הוא בן 5 קטגוריות, כאשר מספרים גבוהים מבטאים רמת סיכון וסבירות לניצול הפוטנציאל גבוהות יותר). לצורך הנוחות קיבצנו את התשובות ל- 3 קטגוריות תשובה. להלן הנתונים בנושא :

לוח מס' 4: רמת הסיכון והסבירות למימוש פוטנציאל ללא התערבות או טיפול

		רמה גבוהה	רמה בינונית	רמה נמוכה	ממוצע	שיעור העונים "לא יודע"
חדרה	רמת סיכון	48.4%	29.7%	21.9%	3.21	0%
	סבירות למימוש הפוטנציאל	22.1%	11.7%	66.2%	2.15	0%
רחובות	רמת סיכון	40.0%	43.3%	16.7%	3.38	40.6%
	סבירות למימוש הפוטנציאל	23.2%	26.8%	50.0%	2.48	44.0%
ירושלים	רמת סיכון	48.1%	48.1%	3.8%	3.58	1.3%
	סבירות למימוש הפוטנציאל	6.5%	37.7%	55.9%	2.39	4.9%
סה"כ	רמת סיכון	46.6%	37.4%	16.0%	3.34	12.5%
	סבירות למימוש הפוטנציאל	18.1%	21.6%	60.3%	2.28	14.3%

- מהלוח עולים הממצאים הבאים :
 - בתחילת התוכנית רמת הסיכון של הצעירים הינה מעל לבינונית. באופן יחסי, רמת הסיכון קצת יותר גבוהה בירושלים.
 - הסבירות לניצול הפוטנציאל (בתחום תעסוקה ולימודים) הינה קצת מעל לנמוכה בתחילת התוכנית. בחדרה מצב הצעירים יותר נמוך יחסית בהיבט זה.
 - ברחובות, לגבי שיעור גבוה מהצעירים, הרכזות התקשו לענות על שאלות אלו והשיבו "לא יודע"

- לסיכום

בתחילת התוכנית רמת הסיכון של הצעירים הינה מעל לבינונית והסבירות לניצול הפוטנציאל בתחום התעסוקה והלימודים הינה קצת מעל לנמוכה. גורמי הסיכון הבולטים מעבר למרכזים הינם: בעיות רגשיות/אישיות של הצעיר וקשיים בתחום התעסוקה ובתחום ההשכלה. **נראה אפוא כי התוכנית מגיעה לקהל היעד שלה.**

4.3. מהם השירותים שצורכים הצעירים בתוכנית

- מפגשים אישיים של הרכות עם הצעירים לצורך יעוץ והכוונה הינם מרכיב חשוב מאוד בתוכנית. להלן הנתונים על שיעור הצעירים שהשתתפו במפגשים אישיים:

לוח מס' 5: אחוז המשתתפים במפגשים אישיים עם הרכות

סה"כ	ירושלים	רחובות	חדרה
58.4%	96.3%	27.6%	62.7%

- מהלוח עולה כי בירושלים ובחדרה מרבית הצעירים נפגשו ליעוץ והכוונה עם רכזת התוכנית. ברחובות רק מיעוט מהצעירים השתתף במפגש יעוץ עם הרכזת (אך השתתף בפעילויות ותוכניות אחרות עם ליווי של הרכזת).
- בחנו בקרב המשתתפים במפגשים האישיים עם הרכזת, כמה מהם סיימו את המפגשים המתוכננים, כמה טרם סיימו וכמה נשרו מהתוכנית במהלך המפגשים. להלן התפלגות מאפייני המפגשים האישיים בהיבטים הללו ומספר המפגשים בממוצע בכל אחת מהקטגוריות:

לוח מס' 6: מאפייני המפגשים האישיים ומספר המפגשים

מספר מפגשים צפוי	המפגשים טרם הסתיימו	המשתתפים נשרו מהתוכנית	המפגשים המתוכננים הסתיימו		
				התפלגות מאפייני המפגש	ממוצע המפגשים
--	23%	18%	59%	חדרה	התפלגות מאפייני המפגש
				3.47	ממוצע המפגשים
--	46%	33%	21%	רחובות	התפלגות מאפייני המפגש
				5.75	ממוצע המפגשים
--	68%	11%	21%	ירושלים	התפלגות מאפייני המפגש
				4.74	ממוצע המפגשים
--	43%	18%	39%	סה"כ	התפלגות מאפייני המפגש
				4.58	ממוצע המפגשים

- מהלוח עולים הממצאים הבאים :
 - מבין המשתתפים במפגשים אישיים עם הרכזת, כ- 18% נשרו מהתוכנית. ברחובות שיעור הנושרים גבוה יחסית (עם זאת, ברחובות רק 28% מהצעירים השתתפו במפגשים אישיים עם הרכזת).
 - כ- 43% מהצעירים טרם סיימו את המפגשים עם הרכזת. הנושא בולט בירושלים וברחובות, ונמוך יחסית בחדרה.
 - מספר המפגשים הממוצע (במפגשים שהסתיימו ובמפגשים שטרם הסתיימו), גבוה יחסית ברחובות ונמוך יחסית בחדרה.
 - מעבר למרכזים קרוב ל- 1.5 מפגשים מושקעים בצעירים שנושרים מהתוכנית.
- בחנו האם היו שותפים נוספים לליווי הצעיר. להלן הנתונים בנושא :

לוח מס' 7: שותפים בעבודה מול הצעיר

	מפגשים אישיים עם הרכזת	אין שותפים נוספים	יש שותפים נוספים			מספר הצעירים
			במרכזי הצעירים	מחוץ למרכזי הצעירים	בתוך ומחוץ למרכזי הצעירים	
חדרה	אין	---	67%	4%	29%	56
	יש	26%	39%	14%	21%	97
רחובות	אין	---	99%	---	1%	89
	יש	13%	58%	6%	23%	31
ירושלים	אין	0%	0%	100%	0%	2
	יש	1%	23%	56%	20%	77
סה"כ	אין	---	86%	3%	11%	147
	יש	15%	36%	29%	20%	205

- מהלוח עולה :
 - כאשר לא מתקיימים מפגשים אישיים עם הרכזת, ליווי הצעירים בסיכון מתבצע בעיקר דרך מרכז הצעירים (בחדרה בכ- 30% מהמקרים נוצר שיתוף של המרכז עם גופים מחוץ למרכז לצורך ליווי הצעיר).
 - כאשר מתקיימים מפגשים אישיים עם הרכזת :
 - בכ- 15% מהמקרים לא היה ליווי של גורמים נוספים (בחדרה היבט זה גבוה יחסית לעומת ירושלים).
 - מרבית הליווי מתבצע ברובו דרך מרכז הצעירים או בשילוב של המרכז עם גופים מחוץ למרכז

▪ בירושלים אחוז גבוה יחסית של הליווי מתבצע ע"י גורמים מחוץ למרכז. (יש לזכור כי בירושלים חלק חשוב מהפעילות מתבצע דרך בעלי תפקידים בשכונה בה מתבצע הפרויקט)

- במסגרת "בשבילי" מתקיימות תוכניות לפעילויות המנוהלות ע"י רכזות אחרות במרכז הצעירים (או ע"י בעלי תפקידים מחוץ למרכז). תוכניות ופעילויות אלו מלוות על פי רוב ע"י הרכזות. ליווי זה כולל בהתאם לצרכים: ייעוץ לרכזות האחראיות לפעילות, תכלול של הפעילות בין הגופים המעורבים, מפגשים אישיים עם הצעירים ולעיתים גם השגת סיוע כספי לצעיר לצורך מימוש תוכניותיו.
- בחנו מהן התוכניות והפעילויות העיקריות המתבצעות במסגרת "בשבילי" במרכזים השונים. להלן הנתונים:

לוח מס' 8: פעילויות ותוכניות במסגרת "בשבילי"

	ירושלים	רחובות	חדרה
	רמת הפרט		
	תמיכה, יעוץ, פיקוח והפניות	תמיכה, יעוץ, פיקוח והפניות	תמיכה, יעוץ, פיקוח והפניות
	טיפול פרטני קצר מועד המועבר על ידי רכזת התוכנית או רכזת אחרת במרכז בהתאם לתחום הנדרש	טיפול פרטני קצר מועד המועבר על ידי רכזת התוכנית או רכזת אחרת בהתאם לתחום הנדרש	טיפול פרטני קצר מועד המועבר על ידי רכזת התוכנית או רכזת אחרת בהתאם לתחום הנדרש
	רמת הקבוצה		
כל תחומי הליבה	הפניות לקורסים והכשרות הניתנים ע"י גופים חיצוניים	הפניות לקורסים והכשרות הניתנים ע"י גופים חיצוניים	הפניות לקורסים והכשרות הניתנים ע"י גופים חיצוניים (מטי"י, בטל"א וכ"י)
תחום תעסוקה		: WEP טכנאי רשת	: WEP טכנאות מחשבים וניהול רשתות (דרך סיסקו), לרבות סדנת העצמה תעסוקתית
		: CNC עיבוד שבבי ממוחשב	: ITE טכנאי מחשבים (דרך סיסקו), לרבות סדנת העצמה תעסוקתית
			קורס אופיס והכרת המחשב
			מתן כלים (כתיבת קורות חיים וכד')
העצמה, הכוונה ומתן כלים	מתן כלים (כתיבת קורות חיים וכד')	מתן כלים (כתיבת קורות חיים וכד')	מתן כלים (כתיבת קורות חיים וכד')
	אבחון תעסוקתי	אבחון תעסוקתי	אבחון תעסוקתי
	קורס יזמות עסקית	קורס יזמות עסקית	קורס יזמות עסקית
	מועדון "תעסוקפה" (חיפוש עבודה, הרצאות, סימולציות)	מועדון "תעסוקפה" (חיפוש עבודה, הרצאות, סימולציות)	מועדון "תעסוקפה" (חיפוש עבודה, הרצאות, סימולציות)

	חדרה	רחובות	ירושלים
השכלה ולימודים	רמת הקבוצה		
	אנגלית, לימודי מחשב, השלמת 12 שנות לימוד וכו'	אנגלית, לימודי מחשב, השלמת 12 שנות לימוד וכו'	אנגלית, עברית, לימודי מחשב, השלמת 12 שנות לימוד וכו'
	הכנה לפסיכומטרי	הכנה לפסיכומטרי (מותאם לליקויי למידה)	הכנה לפסיכומטרי
	מרכז למידה (שיעורים פרטיים, כולל תיאוריה)	מרכז למידה (שיעורים פרטיים)	מרכז למידה (שיעורים פרטיים, כולל תיאוריה)
	סיוע כספי ותמיכה טכנית	סיוע כספי ותמיכה טכנית	סיוע כספי ותמיכה טכנית
מתן כלים	I Decide :		הפניה למכון מור לשם אבחון לקויות למידה
	סדנת הכוון מקצועי ולימודי המועברת ע"י גוף חיצוני		
	קישור והפניה ללימודים דרך גופים חיצוניים שונים	קישור והפניה ללימודים דרך גופים חיצוניים שונים	קישור והפניה ללימודים דרך גופים חיצוניים שונים
		אוניברסיטה בע"מ – מבוא למינהל עסקים	
הנגשת לימודים		ערב חשיפה למקצועות אקדמאיים	
		יריד השכלה ותעסוקה	
	שירות לאומי אזרחי לצעירים וצעירות	סדנת אימון	סדנה לניהול תקציב אישי
כישורי חיים	הפניה ליעוץ בתחומים שונים (היחידה לטיפול משפחתי, מדור התמכרויות, שי"ל - שירות יעוץ לאזרח, תל"מ – תעסוקה, לימודים ומגורים ליוצאי אתיופיה, מוקד קליטה, שיקום שכונות)	סדנה לניהול תקציבי ותזונה	"משחקה" – פעילות להורים המשולבת בתוכנית של הרווחה
		ערב שף	טיול לצעירים
פעילות קהילתית חברתית			מפגש של עולים וותיקים עם צעירים
			פורום מנהיגות (פעילות קהילתית, מפגשים לקביעת צרכים)

- מהלוח עולים הממצאים הבאים :

- במסגרת תוכנית "בשבילי" מתבצעות פעילויות ותוכניות בתחומי הליבה השונים.
- בחדרה וברחובות מתקיימות תוכניות משמעותיות של הכשרה מקצועית (כולל תעודות מקצועיות מוכרות), בשילוב עם פעילויות העצמה בתחום. בחדרה מתבצעת תוכנית משמעותית גם בתחום כישורי החיים (שירות לאומי לצעירים וצעירות). בירושלים אין תוכניות בולטות מסוג זה.

- לסיכום

- במסגרת תוכנית "בשבילי" מתבצעות פעילויות ותוכניות בתחומי הליבה השונים, ברמה פרטנית וקבוצתית.
- בירושלים ובחדרה מרבית הצעירים נפגשו לייעוץ והכוונה עם רכזת התוכנית, ואילו ברחובות רק מיעוט השתתף במפגשים עם הרכזת (חשוב לציין כי גם ללא מפגשים אישיים הרכזת מעורבת בתוכניות ובפעילויות שהצעיר משתתף בהן).
- מספר המפגשים הממוצע עם הצעירים (כאשר המפגשים המתוכננים הסתיימו) עומד על 3.80 מפגשים. בחדרה המספר נמוך יחסית ואילו ברחובות ובירושלים גבוה יחסית.
- מעבר למרכזים קרוב למפגש וחצי בממוצע מושקעים בצעירים שנשרו מהתוכנית.
- כאשר מתקיימים מפגשים אישיים עם רכזת התוכנית בכ- 85% מהמקרים מתבצעת גם פעילות או תוכנית נוספת עם הצעיר. כאשר לא מתקיימים מפגשים אישיים עם רכזת התוכנית, מלווה הרכזת את התוכניות/הפעילות הנעשית עם הצעיר בהתאם לצרכים שעולים. מעורבות רכזת התוכנית מתבטאת למשל בהכוונה של בעלי תפקידים האחראיים על הפעילויות לצעירים בתכלול של הפעילויות השונות, וכד'.

4.4. תרומה, שינויים והצלחה ברמת הפרט

- עמידה ביעדים הינה מדד חשוב להתקדמות האישית של כל צעיר. בחנו האם נקבעו יחד עם הצעיר תוכניות עבודה ויעדים. להלן הנתונים בנושא :

לוח מס' 9: שיעור הצעירים להם נקבעו יעדים לתוכנית עבודה

סה"כ	ירושלים	רחובות	חדרה
64%	75%	28%	85%

- מהלוח עולה כי :

- אחוז הצעירים להם נקבעו יעדים גבוה יותר בחדרה ובירושלים יחסית לרחובות.
- מרבית הצעירים להם לא נקבעו יעדים השתתפו בתוכניות מובנות שהגדירו במסגרת התוכנית מטרות ותוכנית עבודה למשתתפים בהן.

- בחנו את סוגי היעדים שהוצבו ואת מידת העמידה בהם. בגלל מספר קטן של משיבים בוצע הניתוח הזה מעבר למרכזים השונים. להלן הנתונים:

לוח מס' 10: מטרות והמידה בה עמדו בהן

	מספר המטרות שהוצבו	עד כמה עמדו במטרות			מספר הצעירים להם הוצבו מטרות	אחוז הצעירים עבורם הוצבו מטרות
		באופן מלא	חלקית	כמעט ולא		
תעסוקה						
השמה והכשרה מקצועית	145	32%	47%	21%	127	32%
העצמה והכוונה	64	34%	53%	13%	57	14%
סה"כ	209	33%	49%	18%	184	(46%)
השכלה ולימודים						
נגישות ללימודים אקדמיים או לא אקדמיים	29	28%	45%	27%	31	8%
מתן כלים, הכוונה וסיוע	78	38%	36%	26%	83	20%
סה"כ	107	36%	38%	26%	114	(28%)
העצמה	96	40%	39%	21%	72	18%
הפנייה לאבחון ו/או לטיפול	17	41%	47%	12%	18	4%
הנגשת שירותים	15	53%	27%	20%	15	4%
סה"כ	444	36%	44%	20%	403	100%

- מהלוח עולים הממצאים הבאים :
 - מרבית היעדים מוצבים בתחום התעסוקה (השמה והכשרה מקצועית, העצמה והכוונה)- 46%, בתחום הלימודים (מתן כלים, הכוונה וסיוע)- 28% ובתחום כישורי חיים (העצמה) – 18%.
 - בכ- 36% מהיעדים עמדו באופן מלא.
- בחנו עד כמה חלו שינויים (בהשוואה למצב בתחילת התוכנית) ברמת הסיכון ובסבירות למימוש הפוטנציאל בתחומי תעסוקה ולימודים. להלן הנתונים :

לוח מס' 11: שינויים ברמת הסיכון ובסבירות למימוש הפוטנציאל

(באחוזים)

	רמת הסיכון			סבירות למימוש הפוטנציאל		
	ירדה	ללא שינוי	עלתה	ירדה	ללא שינוי	עלתה
חדרה	34%	59%	7%	5%	36%	59%
רחובות	76%	21%	3%	0%	36%	64%
ירושלים	38%	61%	1%	3%	45%	52%
סה"כ	41%	54%	5%	4%	39%	57%

- מהלוח עולה כי :
 - להערכת הרכזות, בקרב כ- 41% מהצעירים ירדה רמת הסיכון יחסית למצב בתחילת התוכנית. ברחובות מדווחת רמת ירידה גבוהה יחסית.
 - בקרב 57% מהצעירים עלתה הסבירות למימוש הפוטנציאל שלהם בתחום הלימודים והתעסוקה יחסית לתחילת התוכנית.
 - בקרב כ- 5% מהצעירים חלה הרעה בשני משתנים אלו.
- שאלנו בשאלה פתוחה מהם השינויים שחלו אצל הצעיר בעקבות ההשתתפות בתוכנית. חישבנו מתוך כל הצעירים שקיבלו שירות מסוים את אחוז הצעירים עליהם מדווח השינוי. להלן הנתונים :

לוח מס' 12: שינויים שחלו בעקבות ההשתתפות בתוכנית

	השינוי	אחוז הצעירים אצלם חל שינוי	מספר הצעירים אצלם חל שינוי	מספר הצעירים שקיבלו שירות זה
תעסוקה	שדרוג עבודה/מציאת עבודה	33%	37	112
	הכשרה מקצועית משמעותית	28%	56	201
	העצמה, הכוונה ומתן כלים	30%	60	201
השכלה	התחלת לימודים אקדמיים או לא אקדמיים	35%	28	81
	קבלת כלים	55%	92	167
שינויים פסיכולוגיים	בטחון עצמי, הערכה עצמית, מוטיבציה לשינוי	46%	170	366

• מהלוח עולים הממצאים הבאים:

- כ- 28% מהצעירים קיבלו הכשרות משמעותיות (כולל תעודות מקצועיות מוכרות). בהיבט זה המצב בחדרה גבוה יחסית ובירושלים נמוך יחסית.
- כ- 30% מהצעירים קיבלו סדנאות להעצמה והכוונה בתחום התעסוקה.
- מתוך 112 צעירים 33% מצאו עבודה או שידרגו את עבודתם בעקבות ההשתתפות בתוכנית. בהיבט זה בירושלים המצב טוב יחסית.
- כ- 55% קיבלו כלים בתחום ההשכלה (הכנה לפסיכומטרי, ידע בסיסי במחשב וכו'). בהיבט זה ברחובות המצב נמוך יחסית.
- מתוך 81 צעירים, כ- 31% נרשמו ללימודים (אקדמאיים או לא אקדמאיים) בעקבות התוכנית.
- שינויים פסיכולוגיים (בטחון עצמי, יותר מוטיבציה לשינוי וכו') התרחשו בקרב כ- 46% מהצעירים. בנושא זה ירושלים נמוכה יחסית.

- בחנו את מידת התועלת שהפיק הצעיר מהתוכנית ע"פ תפיסת הרכזת (התשובות בסולם מ- 1 עד 5, כאשר מספרים גבוהים מבטאים יותר תועלת). לצורך הנוחות קיבצנו את התשובות ל- 3 קטגוריות. להלן הנתונים:

לוח מס' 13: מידת התועלת שהופקה מהתוכנית

ממוצע	מועטה	בינונית	רבה	
3.72	21%	16%	63%	חדרה
4.08	5%	17%	78%	רחובות
3.14	36%	25%	39%	ירושלים
3.69	19%	19%	62%	סה"כ

- מהלוח עולה כי ברחובות הצעירים הפיקו יותר תועלת מהתוכנית ואילו בירושלים פחות תועלת.

- מהמשתנים שסקרנו בחלק זה בנינו מדד להצלחה בן 5 רמות (ברמות 3-5 צריך להיות לפחות שינוי אובייקטיבי אחד).

5 – הצלחה גבוהה מאוד

- הצעיר מצא עבודה חדשה או שדרג עבודה נוכחית
- הצעיר התחיל בלימודים אקדמאיים או לא אקדמאיים
- הצעיר הופנה לאבחון מעמיק או טיפול לו הוא זקוק
- חל שינוי פסיכולוגי (שיפור דימוי עצמי, בטחון עצמי וכו'), ו/או מוטיבציה לשינוי
- התועלת מהתוכנית הוגדרה כרבה או רבה מאוד.

4 – הצלחה גבוהה

- הצעיר עבר הכשרה מקצועית משמעותית (עם תעודות מקצועיות)
- הצעיר עבר סדנת העצמה משמעותית בתחום כישורי חיים (כגון שירות לאומי-בת עמי)
- חלו שינויים פסיכולוגיים
- התועלת מהתוכנית הוגדרה כרבה או רבה מאוד

3 – הצלחה בינונית-גבוהה ☒

- הצעיר קיבל כלים להעצמה והכוונה בתחום התעסוקה
- הצעיר קיבל כלים להעצמה והכוונה בתחום ההשכלה
- חלו שינויים פסיכולוגיים
- התועלת מהתוכנית הוגדרה כרבה או רבה מאוד

2 – הצלחה בינונית ☒

- הצעיר קיבל כלים בתחומי הליבה
 - חל שינוי פסיכולוגי
 - התועלת מהתוכנית הוגדרה כבינונית
- ← בקבוצה זו נמצאים שני סוגים של צעירים :
- * כאלו הנמצאים בתהליך של שינוי שטרם הסתיים
 - * צעירים שהתחילו בשינוי אך מסיבות אלו או אחרות (אי הצלחה, חשש מהתחייבות וכד'), ניתקו מגע או שמתקשים להמשיך בתהליך.

1 – הצלחה נמוכה-נמוכה מאוד ☒

- הצעיר נשר מהתוכנית "בשבילי" או מפעילויות בהן אמור היה להשתתף
- הצעיר לא ניצל את האפשרויות שהוצעו לו
- לא חלו כל שינויים אצל הצעיר
- התועלת מהתוכנית הוגדרה כמעטה או מעטה מאוד.

- להלן נתונים על מידת ההצלחה ברמת הפרט במרכזים השונים.

לוח מס' 14: מידת ההצלחה של המשתתפים בתוכנית
(הנתונים באחוזים)

	גבוהה מאוד	גבוהה	בינונית-גבוהה	בינונית	נמוכה	ממוצע	מס' צעירים
חדרה	11%	29%	23%	17%	20%	2.94	159
רחובות	16%	18%	43%	9%	14%	3.15	116
ירושלים	18%	9%	17%	26%	30%	2.60	81
סה"כ	15%	21%	28%	16%	20%	2.93	356

- מהלוח עולה כי :

- מעבר לשלושת המרכזים בממוצע רמת ההצלחה של הצעירים בתוכנית הינה בינונית-גבוהה. ירושלים נמוכה יחסית בהצלחת משתתפי התוכנית.

- 36% מהמשתתפים בתוכנית הצליחו בצורה משמעותית ועוד כ- 28% הפיקו תועלת רבה ממנה. לגבי חלק מצעירים אלו תשומה נוספת של התוכנית עשויה לגרור תרומה נוספת.
- לחמישית מהמשתתפים הצלחה נמוכה-נמוכה מאוד. לעוד 16% הצלחה בינונית. בקבוצה השנייה, יש סיכוי כי השקעה נוספת תשפר את הצלחתם של לפחות חלק מהצעירים.

● בחנו לאילו משתנים קשורה ההצלחה בתוכנית

- מצאנו כי צעירים להם נקבעו יעדים ותוכנית עבודה להגשמתם הצליחו בתוכנית יותר מצעירים שהשתתפו בתוכנית ללא הגדרת יעדים.
- צעירים שהשתתפו בפעילויות או בתוכניות במסגרת מרכז צעירים או מחוצה לו הצליחו יותר בתוכניות מצעירים שלא השתתפו בתוכניות כאלו (אבל נפגשו אישית עם הרכזות)
- 28% מהצעירים שהוותק שלהם בתוכנית רב יותר (הצטרפו לתוכנית עד לפברואר 2011), הצליחו יותר מצעירים בעלי וותק בינוני (42% הגיעו לתוכנית בין מרץ לאוגוסט 2011).
- צעירים בעלי וותק של עד 3 חודשים (30%) נמצאו בין שתי הקבוצות הללו מבחינת הצלחתם בתוכנית
- לא נמצאו הבדלים בהצלחה בתוכנית בחתך מגדר וגיל.

● בשיחות הקבוצתיות עם הצעירים דווח על הפקת תועלת במספר היבטים:

- שינויים פסיכולוגיים: בלבול ומתן כיוון, שיפור בטחון עצמי וכד'.
 - חיבור לתוכניות משמעותיות
 - קשר משמעותי עם רכזת התוכנית.
- להלן מספר ציטוטים להמחשת האמור:

"כל מה שאני חווה פה עזר לי להיות ממוקד וזה שינה לי את צורת החשיבה. אני היום עומד על הרגליים ומסתכל חיובי. אני מרגיש שחלו בי שינויים. במקום להיות מבלבל ורק לעבוד, אני מתחיל גם ללמוד"

"נתרמתי: עשיתי פסיכומטרי. בחיים לא למדתי, לא פתחתי ספר. ממש התחלתי פה מאפס. קורס הקואצי'נג סגר אותי לגבי דברים הקשורים לעתיד. הפך אותי ליותר החלטי, מה רוצה לעשות, נתן לי כיוון. אני מרגיש שהרווחתי מהמקום. לא סתם הגעתי לפה עכשיו, לשיחה הקבוצתית".

"המפגשים עם הרכזת זה הדבר הכי משמעותי. אפילו מילה אחת בפגישה זה עוזר"

"יש במרכז נתינה מעבר למסגרת העבודה. לאנשים פה באמת אכפת. הציגו בפני תוכניות וכיוונים ומעדכנים אותי. לא חושב שיש לי מה לבקש יותר"

4.5. הצלחת התוכנית

- בחנו מספר קריטריונים להצלחת התוכנית (מעבר להצלחה ברמת הפרט):
 - היצע וביקוש: בקריטריון זה נבחן עד כמה התוכנית נותנת מענה לצורכי הצעירים בסיכון ועד כמה קהלי היעד של התוכנית צורכים שירותים אלו
 - תרומת התוכנית למשתתפים
 - הטמעת התוכנית במרכזי הצעירים
 - הצלחה ברמה העירונית
 - הטמעת התוכנית ברמה הארצית

• היצע וביקוש

- במסגרת תוכנית "בשבילי" מתבצעות פעילויות ותוכניות בתחומי הליבה השונים ברמה פרטנית וקבוצתית.
- בחדרה וברחובות מתקיימות תוכניות משמעותיות של הכשרה מקצועית בשילוב של פעילויות העצמה בתחום. בחדרה מתבצעת תוכנית משמעותית גם בתחום כישורי חיים (שירות לאומי לצעירים ולצעירות). בירושלים אין תוכניות בולטות מסוג זה.
- 21% מהמשתתפים בתוכניות המשמעותיות נשרו.
- תוכנית "בשבילי" מגיעה בכל המרכזים לקהל היעד שלה. בתחילת התוכנית רמת הסיכון של הצעירים קצת מעל לבינונית וסבירות ניצול הפוטנציאל שלהם (בתחום לימודים ותעסוקה) קצת מעל לנמוכה.
- בחדרה ניתנו שירותים ל- 160 צעירים ברחובות ל- 124 צעירים, ובירושלים ל- 82 צעירים (לא נכללו בהיקף המדווח צעירים בתהליכי "חיזור"). נראה אפוא כי להוציא את ירושלים, שני המרכזים האחרים עומדים במכסה הנדרשת (150 צעירים) או קרובים למכסה.
- יש לציין כי התוכנית בירושלים מתבצעת ברמת שכונה, כך שהיצע הצעירים המתאים נמוך יחסית. בירושלים מתבצעת בדיקה של כדאיות הרחבת התוכנית לשכונה נוספת.

• רמת התרומה והתועלת שיש לצעירים מהשירותים

- רמת ההצלחה של התוכנית בינונית-גבוהה. ירושלים נמוכה יחסית בהצלחת משתתפי התוכנית.

- 36% מהמשתתפים בתוכנית הצליחו בצורה משמעותית ועוד כ- 28% הפיקו מהתוכנית תועלת רבה. עם זאת, לחמישית מהמשתתפים הצלחה נמוכה-נמוכה מאוד בתוכנית (רובם נשרו מהתוכנית או ממרכיביה, לא נצלו אפשרויות שניתנו להם ולא נמצאו אצלם שינויים בעקבות התוכנית). ל- 16% נוספים הצלחה בינונית שיתכן והשקעה נוספת בהם תשפר את הצלחת חלק מהם.
- לסיכום: 64% מהמשתתפים הצליחו בתוכנית לעומת 20% שכלל לא הצליחו.

• הטמעת התוכנית במרכזי צעירים

- בכל המרכזים, בעלי תפקידים רלוונטיים קיבלו יעוץ והדרכה והתאימו עצמם לעבודה עם צעירים בסיכון.
- בתחילת התוכנית היו חששות כי "בשבילי" תשפיע על תדמית המרכז לשלילה. במציאות חששות אלו התבדו.

4.6. הצלחה ברמת הרשות המקומית

• בחדרה

- במסגרת "בשבילי" ניתן דגש על הרמה הקהילתית. נעשים מאמצים למיצוב המרכז בעיר כגורם משמעותי לגבי צעירים בסיכון.
- הוקם פורום של הגופים בעיר העוסקים באוכלוסיית היעד של התוכנית. הפורום מאפשר קביעת מדיניות בנושא, נוהלי עבודה משותפים, היכרות הדדית של כל הגופים עם התוכניות של כל אחד מהם. מיפוי צרכים שלא מקבלים מענה, הפניות הדדיות של צעירים, הנגשת שירותים יעילה יותר, הפניית צעירים לתוכניות רלוונטיות, שיתופי פעולה ועוד.
- התוכנית "בשבילי" מוכרת איפוא היטב בקרב בעלי תפקידים רלוונטיים, כאשר הרכזת מתכללת את התוכנית עם תוכניות ופעילויות אחרות המתבצעות בעיר.
- קיימת וועדת היגוי עירונית לתוכנית.

• ברחובות

- ברשות המקומית אין מענה לצעירים בסיכון בגילאים הרלוונטיים. מרכז הצעירים שייד לרווחה, ולכן טבעי שהתוכנית "בשבילי" השתלבה בעבודה מול גוף זה.
- התוכנית מוכרת היטב בקרב בעלי תפקידים רלוונטיים ברווחה וגופים נוספים בעיר העוסקים בנושא.
- מתבצעות הפניות לתוכנית של צעירים מתאימים.
- קיימת וועדת היגוי עירונית לתוכנית

• בירושלים

- התוכנית בירושלים מתבצעת ברמת שכונה. קיים חיבור טוב לכל הגורמים הרלוונטיים ברמת השכונה. התוכנית נמצאת בתהליך של בניית שיתופי פעולה גם ברמה העירונית.
- קיימת ועדת היגוי לתוכנית ברמה שכונתית ועירונית.
- לתוכנית בירושלים מספר אתגרים:
 - התוכנית מתבצעת בשכונה ולא במרכז הצעירים עצמו (בחדרה וברחובות התוכנית מתבצעת במרכז).
 - בנוסף לתוכנית "בשבילי" מתבצעת באותה שכונה דרך המרכז תוכנית עם קהל יעד דומה – "שכונה צעירה".
 - המתאמת בירושלים התחילה את עבודתה בתוכנית מאוחר יחסית לחדרה ורחובות. בנוסף, גם מנהל המרכז וגם הרכות התחלפו במהלך הפיילוט.

• ברמה ארצית

- נוצרו שיתופי פעולה עם משרד הרווחה. משרד הרווחה בתהליך של שילוב שני מרכזי צעירים נוספים בתוכנית לצעירים בסיכון.
- מנהלת המחלקה לצעירים במשרד הרווחה הדגישה בראיון איתה, את הערך המוסף של תוכנית "בשבילי". לדבריה יש חשיבות למתן שירותים ללא הסטיגמה המלווה את שירותי הרווחה. בנוסף הודגשה החשיבות של שיתופי הפעולה כדרך לפיתוח מענים חדשים לצרכי הצעירים.
- מתקיים דיאלוג מקצועי בין התוכנית לבין גופים נוספים העוסקים בצעירים בסיכון, כגון "בת עמי" ו-"אחרי".

4.7. תוכניות לצעירים בסיכון בארץ ובעולם

על מנת לבחון את ממצאי המחקר מול הספרות המקצועית סקרנו מספר מאמרים שהתפרסמו לאחרונה (ע"פ כאהן-סטרבצינסקי ועמיתיה, 2009).

מאפייני התוכניות שמופעלות בארה"ב:

- כוללניות – כלומר, כוללות מרכיבים של הכוונה והכשרה מקצועית לצד השלמת השכלה, הקנייה של כישורי חיים, מתן טיפול ושירותי תמיכה.
- ליווי בני הנוער לאורך זמן – תוך מתן ייעוץ והכוונה ומעקב ממושך גם לאחר סיום התוכנית והשמה במקום עבודה
- התייחסות פרטנית לכל אחד ואחד מבני הנוער, הן על ידי בנייה של תוכנית פרטנית והן על ידי ליווי אישי באמצעות חונך
- העצמת בני הנוער באמצעות פעילות התנדבותית בקהילה שלהם
- שיתוף הקהילה העסקית לצורך פתיחת דלתות תעסוקה לבני הנוער ולצעירים.

מאפייני תוכניות המופעלות במספר מדינות ב-OECD

מספר מדינות ב-OECD מציעות רשת ביטחון ("safety net") במעבר לעולם העבודה בעבור בני נוער על סף נשירה ממערכת החינוך, או לבני נוער וצעירים מנותקים ממסגרות של עבודה ולימודים. מדובר בתוכניות העשויות לכלול מספר היבטים, כגון:

- יחס מועדף (לעיתים מעוגן בחקיקה) לבני הנוער וצעירים בהשתלבות בשוק העבודה
- מעורבות של גופים ממשלתיים ועסקיים שונים במשק ליצירת מגוון מקומות הכשרה ועבודה.
- מערכות מידע והדרכה ענפות ונגישות, המיועדות להכוונה בבחירת תחום עיסוק והכוונה למסגרות לימודיות מתאימות, בהתאם ליכולות ולעניין של בני הנוער או הצעירים.
- מעקב הדוק אחר בני הנוער וצעירים על סף נשירה או שכבר נשרו ממערכת החינוך.
- הצבת יעדים ותוכנית עבודה אישית.
- ההשתתפות בתוכנית וההתקדמות בה הינן תנאי הכרחי לקבלת כל סוג שהוא של הבטחת הכנסה.

גורמי הצלחה וגורמי אי הצלחה

מתוך מחקרי ההערכה של התוכנית עולים מספר גורמי הצלחה לתוכניות הללו כאשר העיקריים הם :

- עבודה בשכר כמרכיב בתוכנית
- התמקדות במתן כישורי עבודה בסיסיים לצד הכשרה מקצועית
- יצירת קשר בין המשתתפים הצעירים למבוגרים משמעותיים
- ליווי ותמיכה של המשתתפים לאורך זמן
- מתן תמריצים כלכליים למעסיקים
- מעורבות של המגזר העסקי החל משלבי התכנון של התוכניות.

מנגד, גורמים עיקריים לאי-הצלחה הם :

- התערבויות חד ממדיות וחד פעמיות או קצרות
- היעדר שירותי תמיכה למשתתפים (כגון הסעות, הספקת ציוד, שמירה על ילדים של משתתפים שהם הורים-בעיקר אימהות וכו')
- השקעה בלתי מספקת בהכשרה ובחיזוק הצוותים המפעילים את התוכניות
- התמקדות בנקודות החולשה של המשתתפים במקום לפתח ולעודד את נקודות החוזק.

תוכניות המופעלות בארץ

(על פי סקירה של המוסד לביטוח לאומי, 2010 ; רווחה ועבודה 2010 ; קטן, 2009).

להלן 3 דוגמאות לתוכניות המופעלות בארץ :

לתב"ת – "תנופה בתעסוקה" (ג'וינט ישראל) מגוון רחב של תוכניות שונות לעידוד תעסוקה ברחבי הארץ לצעירים בסיכון. לדוגמא :

- "אפיקים" – התוכנית נמשכת כ- 18 חודש וכוללת סדנא קצרה לפיתוח מוטיבציה, השמה תעסוקתית, רכישת מקצוע אופציונאלית, ליווי פרטני וקבוצתי (על ידי עו"ס ורכז תעסוקה).

- STRIVE (Support Training Results in Valuable Employment) – תוכנית בת 18 חודש המציעה סדנא אינטנסיבית שמטרתה לקדם שינוי עמדות וכישורים החשובים להצלחה בתעסוקה, השמה בעבודה, רכישת מקצוע אופציונאלית ושירותי ליווי ומעקב עד שנתיים לאחר השמה.

תב"ת מדווחת על כ- 70% השמות בתוכניות השונות שהיא מפעילה.

- YouthBuild – YB. התוכנית מופעלת ע"י עמותת YB. התוכנית נמשכת כ- 8 חודשים ומציעה כיסוי לרוב הצרכים של הצעירים במסלול לרכישת השכלה ומקצוע. הצעירים משולבים בפעילות קהילתית ופעילויות של מנהיגות. מחצית מהשבוע לומדים ובמחצית השניה עובדים תוך חונכות וליווי. השמה מתבצעת בסוף התוכנית. התקיים פיילוט בדימונה ויש תכנון להרחבת התוכנית. 58% מכלל הצעירים בפיילוט סיימו בהצלחה את תוכנית ההכשרה.

קטן (2009) מסכם את מצב הטיפול בארץ בצעירים בסיכון :

הארגונים הפועלים בתחום זה כוללים משרדי ממשלה, רשויות מקומיות, ארגונים וולונטריים וקרנות. ארגונים אלו מודעים לבעיות הצעירים ואף פיתחו במהלך השנים תוכניות שונות המיועדות להתמודד עם המגוון הרחב של בעיות אלו. רבות מתוכניות אלו הניבו פירות ושיפרו את מצב הצעירים שטופלו במסגרתן. עם זאת, הבעיה המרכזית היא שתוכניות אלו מגיעות רק למקצת הצעירים בסיכון העשויים להסתייע בהן. יתר על כן, רבות מתוכניות אלו הן זמניות בשל חוסר במשאבים קבועים. בנוסף חסרה מסגרת ארגונית ממשלתית המתמקדת באוכלוסייה זו בלבד. מסגרת מעין זו אשר תאגד בצורה אינטגרטיבית את כלל המאמצים הנעשים בארץ ותשקיע בעיצוב מדיניות ובפיתוח שירותים והתערבויות המספקים מענים לצרכים השונים של הצעירים. העדר מסגרת ומחסור במשאבים הם שהביאו לכך שהפוטנציאל הקיים בתחום זה ממומש בצורה חלקית בלבד.

השלכות הסקירה וממצאי המחקר על תוכנית "בשבילי":

- כוללניות התוכניות במסגרת "בשבילי"
 - התוכניות המופעלות במסגרת "בשבילי" שונות זו מזו ברמת הכוללניות שלהן. חלק מהפעילויות הינן קצרות מועד ועוסקות במתן מענה למספר מצומצם של צרכים בתחום ליבה אחד. בספרות המקצועית מאפיין זה הינו אחד מגורמי אי הצלחה של תוכניות.
 - יש לבחון האם תוכניות אלו מניבות הצלחות רק בטווח הקצר והאם יש לגבות אותן דרך הרחבת המענים.
 - יש לבחון כיצד לנצל את העובדה כי למרכז הצעירים קיימת כבר תשתית רחבה של שירותים. שילוב הצעירים בסיכון גם בשירותים הקיימים ייתן יתרון נוסף לתוכנית.

- הגדרת יעדים ותוכנית עבודה אישית

ישנה חשיבות להתייחסות פרטנית לצעירים, בין השאר ע"י בניית תוכנית עבודה אישית להשגת היעדים שהוגדרו לצעיר. תוכנית העבודה צריכה להיות כלי עבודה עבור הרכזת לצורך הכוונת התקדמות הצעיר (לפי שלבים ולוח זמנים) ולמעקב אחרי אתגרים וקשיים העולים במהלך מימוש התוכנית. חשוב לבחון את המקרים בהם לא הוצבו יעדים בתוכנית "בשבילי" ועד כמה אכן היעדים שהוצבו משמשים ככלי עבודה לרכזת.

- מעקב – ליווי ותמיכה של הצעירים לאורך זמן

אחד מגורמי ההצלחה של תוכניות הינו ליווי ותמיכה של הצעירים לאורך זמן. מאפייני הצעירים מחייבים את המשך התמיכה גם במקרים של הצלחה (מציאת עבודה, סיום הכשרה מקצועית משמעותית וכד'). חשיבות המעקב באה לידי ביטוי גם בראיונות שבצענו עם בעלי תפקידים ברשות המקומית הקשורים לתוכנית.

להערכתנו חלק מהצעירים ברמות שונות של הצלחה עשויים להפיק תועלת נוספת במתן מענה לצרכים חדשים או לצרכים קודמים שקיבלו מענה חלקי. מעקב כזה כרוך בהתקשרות טלפונית לבוגרי התוכנית, זיהוי הצרכים שלהם וניסיון לתת עליהם מענה. המעקב יאפשר בנוסף לבחון את השלכות התוכנית ותרומתה לאורך זמן.

באופן טבעי כאשר נוצרו קשר ואמון עם הצעירים יהיה קל יותר לבצע את המעקב. להערכתנו, חשוב כי חלק ממכסת הצעירים המוגדרת לכל מרכז ומרכז תוקדש לסיוע ותמיכה ומתן מענים לקבוצת הבוגרים.

- שיתוף פעולה עם גורמים בקהילה

יש חשיבות ליצור שיתופי פעולה עם גופים שונים ברשות המקומית הפועלים מול צעירים בסיכון. שיתופי הפעולה יאפשרו לקבוע מדיניות אחידה בנושא ונוהלי עבודה משותפים. בנוסף תיווצר היכרות הדדית של כל הגופים עם התוכניות של כל אחד מהם. שת"פ יאפשר גם מיפוי צרכים שלא מקבלים מענה, הפניות הדדיות של צעירים, הנגשת שירותים יעילה יותר, הפניות של צעירים לתוכניות רלוונטיות, שיתופי פעולה ועוד.

יש חשיבות ליצירת שיתופי פעולה גם עם המגזר העסקי כדי לקדם הכשרות מקצועיות והשמות במקומות עבודה. מנהלת האגף לצעירים וצעירות במשרד הרווחה הדגישה בראיון שערכנו איתה את חשיבות העבודה המערכתית. החשיבות נובעת בין השאר מהצורך בפיתוח מענים שטרם קיימים לצורכי הצעירים.

בהיבט זה בחדרה ניתן דגש רב להיבט הקהילתי.

- העצמת הצעירים באמצעות פעילות התנדבותית בקהילה.
פעילות התנדבותית הינה רבת תועלת לצעירים בסיכון. עם זאת, רק מספר מועט של תוכניות או פעילויות התקיימו בנושא במסגרת "בשבילי". יש לבחון את הצורך בפעולות התנדבותיות כדרך להעצמה של הצעירים (או חלקם).

- פיתוח תורת הפעלה למיסוד התוכנית
לאור הפיילוט והספרות המקצועית, יש לכתוב את תורת ההפעלה של תוכנית "בשבילי". תורת ההפעלה צריכה לכלול גישות להפעלת התוכנית, כלים מתאימים, אסטרטגיות פעולה וכד'. זוהי דרך לשמר את ההצלחה, להפיק לקחים ולמסד את התוכנית.

- הכשרה וחיזוק הצוותים הקיימים
היקף עבודת הרכזות (ברמת הפרט, הקבוצה והקהילה) יוצרת עומס יתר.
יש לבחון מספר כיווני פתרון:

- יצירת מענים נוספים ברשות לצעירים בסיכון
- בחינה מחדש של מכסות הצעירים עבור כל מרכז.
- הגדלת מכסת השעות של הרכזות
- הפעלת כוח עזר לסיוע לרכזות.

במסגרת תוכנית ההדרכה של הרכזות יש לתת דגש על:

- נושאים כגון טיפול קצר מועד, עבודה קהילתית וכד'
- חשוב לתת הדרכה שוטפת לרכזות האחרות במרכז הצעירים העובדות מול הצעירים בסיכון.

- שיתופי פעולה ברמה הארצית
משרד הרווחה וגויינט ישראל נמצאים בתהליכי פיתוח של תוכניות שונות העוסקות בצעירים בסיכון. חשוב לתת עדיפות למרכזי הצעירים בהם הופעלה תוכנית "בשבילי", בהשתתפות בפיילוט של התוכניות שבפיתוח. מרכזי צעירים אלו רכשו ניסיון בעבודה עם צעירים בסיכון, ניסיון שיסייע להם בהפעלת התוכניות הנוספות.

• המלצות למחקרים נוספים בעתיד

- לתת דגש להערכה מעצבת בנוסף על הערכה מסכמת
- שני מרכזים חדשים הצטרפו לתוכנית בשבילי (דרך משרד הרווחה). יש לכלול מרכזים אלו באיסוף נתונים שיטתי.
- לבחון כיצד הידע שנרכש במחקר יוכל לשמש להערכת תוכנית "בת עמי" לה מאפיינים דומים לתוכנית "בשבילי".
- לאיסוף נתונים מהצעירים עצמם (במהלך התוכנית ואחרי סיומה). ניתן לבצע זאת דרך קבוצות מיקוד או דרך סקר טלפוני בקרב בוגרי התוכנית (או נושרים ממנה).
- לבחון במחקר עומק מה מבחין בין מקרים של הצלחה גבוהה למקרים של אי הצלחה (נשירה או ניצול הזדמנויות וכו'), ע"מ להפיק לקחים להמשך הפעלת התוכנית.

חשוב לציין שתוכנית "בשבילי" נמצאת עכשיו לקראת סיום שלב הפיילוט. פיילוט בהגדרה הינו מכשיר להפקת לקחים מהניסיון שנצבר, הן של הצלחות והן של חוסר הצלחות.

ביבליוגרפיה

Kahan-Stravchinki, Paula & Yurovits, Liat. (2009). Towards Working and employment promotion: Programs for Adolescents and Young Adults at Risk in The United States and other Countries in the OECD – Literature Review. Jerusalem: Myers – JDC – Brookdale Institute.

Katan, Yossef. (2009). Young Adults in Israel: Problems, Needs and Services – Current and Future perspectives. Published by the State of Israel: The Ministry of Welfare and Social services.

National Insurance Institute (2010). Information Review and Analysis in Favor of Field Planning in the Subject of "Employment programs for young Adults at Social Risk". Jerusalem: National Insurance Institute.

"Shomrey Mishpat" – Rabbis for Human Rights; Community Advocacy; Saut El-Amal; The Democratic Oriental Range; The Association for Civil Rights, (2010). Welfare and Work: Guiding Principals at the Program for Integration at the Labor Market. A document written for the Knesset Members and Officials at The Ministry of Industry, Trade and Labor.